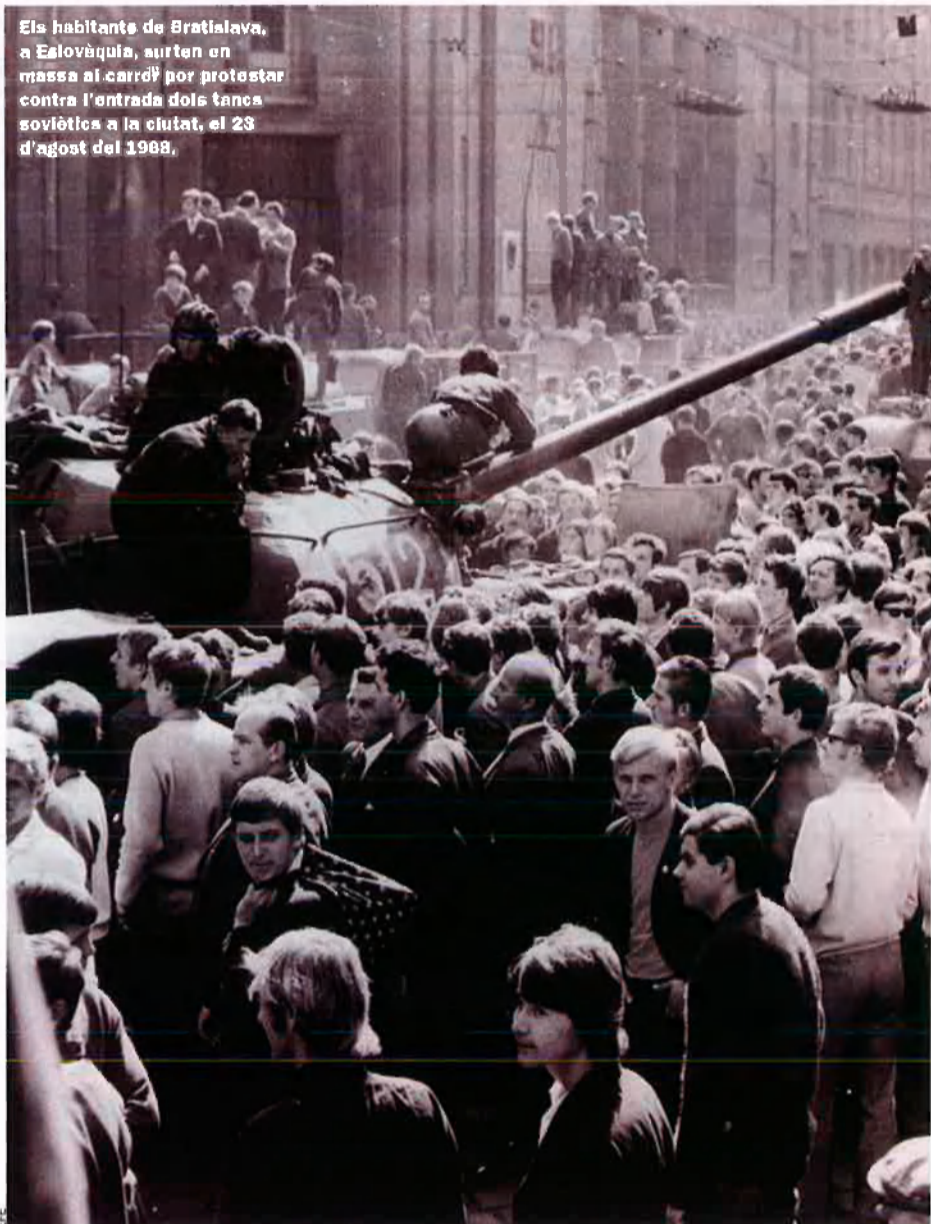

Durant la primavera del 1968 els txecs estaven decidits a construir allò que anomenaven un *socialisme amb rostre humà*, però el que van aconseguir fou desencadenar la ira de la Unió Soviètica. Els esdeveniments, de fet, s'havien accelerat a la darrera del 1967, quan va accedir a la direcció del Partit Comunista txec Alexander Dubcek i un equip reformista amb un programa que anava molt més enllà d'on havia arribat fins aleshores cap programa reformista. Eren les conseqüències d'allò que s'esdevenia des del 1963, quan van augmentar les exigències eslovaques a fi d'aconseguir per a Eslovàquia el mateix estatus que Bohèmia-Moràvia i, així, fer efectiva la igualtat d'ambdues nacions, txecs i eslovacs, en el si d'un estat federal. L'agost del 1963 l'alt tribunal de justícia havia reconegut com a infundada l'acusació de "nacionalistes burgesos" per la qual havien estat acusats i condemnats dirigents eslovacs l'any 1954. I mentre creixia un gran malestar popular arran de la greu recessió econòmica que vivia el país, els intel·lectuals recuperaven bona part de la llibertat d'expressió i al tercer congrés de la Unió d'Escriptors rehabilitaven Franz Kafka.

Va ser en aquest context quan la nova direcció comunista, encapçalada per Dubcek, es manifestava disposada, inicialment, a fer de pont entre els sectors més conservadors del partit i les aspiracions de la població, i a mantenir el difícil equilibri en el conjunt de les institucions de l'estat, on representants de les diverses tendències ocupaven càrrecs de responsabilitat: des del radical Smrkovsky, president de l'Assemblea Nacional, fins al general Ludvik Svoboda, nou president de la República. També calia tranquil·litzar la Unió Soviètica, en un moment en què la direcció russa, després de les experiències polonesa i hongaresa, a l'inici de l'etapa de Nikita Khruixtxov, havien deixat clar que acceptaven un cert policentrisme i l'evolució *nacional* en el desenvolupament del socialisme, sempre que no es qüestionés el model soviètic ni es plantejés un perill d'involució. De fet, en la nova etapa Breznev regiren els mateixos postulats.

Els habitants de Bratislava, a Eslovàquia, surten en massa al carrer per protestar contra l'entrada dels tancs soviètics a la ciutat, el 23 d'agost del 1968.

La mort del socialisme amb rostre humà

La mitjanit del 20 d'agost del 1968, ara fa quaranta anys, les tropes del Pacte de Varsòvia entraven a Txecoslovàquia amb l'objectiu de posar fi a la Primavera de Praga, el somni dels txecs de construir un nou socialisme.

Política contradictòria. Els mesos inicials, la política encapçalada per Dubcek no va deixar de tenir aspectes contradictoris. És veritat, per una banda, que va començar un procés de liberalització de la vida política, amb la permissibilitat d'associacions de tota mena, inèdita fins aleshores. Hom va aplicar també un programa econòmic que incorporava elements de l'economia lliure de mercat, en l'estil més típicament capitalista, que es vertebraven al sistema socialista, i que atorgava autonomia a les empreses perquè poguessin planificar la seva producció i comercialitzar lliurement els seus productes. S'hi intro-

duïen, a més, elements d'autogestió i de control obrer a les empreses. I en el terreny cultural —sobretot en aquest terreny— l'acció dels intel·lectuals crítics amb el sistema s'anava desenvolupant amb total llibertat. Per aquesta raó, quan l'escriptor Ludvík Vaculík va redactar el "Manifest de les 2.000 paraules", que va aparèixer a *Literární listy* el 27 de juny del 1968, i fou signat per milers d'intel·lectuals, va rebre la condemna del presidium del PC eslovac. Es tractava d'un manifest en el qual els intel·lectuals exigien que el procés de democratització del sistema s'accelerés.

Era clar que en els objectius inicials de les noves autoritats comunistes txeces no hi havia la voluntat de trencar amb l'URSS ni de fer una política antisocialista, sinó de millorar el sistema a partir de la política reformista. Però aviat s'evidencià que el desenvolupament del reformisme implicaria l'inici de la fi del model. Sobretot quan Dubcek mateix va acabar afavorint les reformes més radicals. Fou a partir d'aquest moment que de cap manera l'URSS no pogué tolerar l'evolució txeca.

La invasió soviètica. Ningú no esperava una intervenció armada. I quan, la matinada del dia 21 d'agost, fou realitat la invasió, amb un exèrcit de 200.000 homes i 5.000 tancs, l'astorament es generalitzà. Participaven a la invasió pràcticament tots els països del Pacte de Varsòvia, excepte Albània —que va aprofitar l'ocasió per abandonar el pacte, arran del seu alineament amb la Xina de Mao— i Romania, on el president Ceaucescu mantenia des de feia poc temps una política exterior d'independència envers Moscou i fins i tot s'oposà a la invasió. A Praga, la ràdio va fer públic un comunicat del presidium del Partit Comunista en què es criticava la invasió —considerava l'acte "contrari no tan sols als principis fonamentals de les relacions entre estats socialistes, sinó també com una violació dels principis de la llei internacional"—, però es feia una crida a la població perquè ningú no s'oposés a les tropes invasores i al mateix temps s'afirmava que l'exèrcit txec tampoc no s'hi oposaria.

De fet, les úniques oposicions van venir de la població civil, que va sortir al carrer i mantingué, bàsicament, una resistència passiva a la invasió. Durant els primers dies, però, hi van haver 72 morts entre la població txeca, que podien haver estat molts més si l'actitud hagués estat més bel·ligerant. Però la invasió havia estat de tal magnitud que difícilment s'hauria pogut aturar sense garantir, d'entrada, un autèntic bany de sang entre la població txeca. Des d'un punt de vista militar, l'acció soviètica havia estat tot un èxit. Però des d'un punt de vista polític no ho fou tant. Si l'actuació confiava a agreujar els problemes interns dins el Partit Comunista txec, i que aparegués un sector significatiu donant suport a la invasió, a la pràctica les condemnes foren molt minoritàries i només un sector molt reduït va aprovar l'acció. A la fi, a desgrat de la detenció de què inicialment foren objecte els dirigents txecs, Moscou va haver de negociar-hi.

Però el fet consumat era inevitable. Txecoslovàquia, ara ocupada per un temps indefinit, va haver de renunciar a la seva *primavera*. El protocol secret que els dirigents txecs es van trobar obligats a signar a Moscou era prou clar. I si bé Dubcek va romandre al càrrec un temps més, finalment la primavera del 1969 fou substituït per dirigents més afins al Kremlin. Aquesta destitució va anar acompanyat d'una purga sense precedents dins el partit. La resistència txeca, amb el temps, va decaure. El 19 de gener del 1969 hi hagué l'acte més simbòlic: l'estudiant Jan Palach es va immolar, com a protesta contra la presència soviètica, a la plaça de Sant Wenceslau de Praga. L'1 de gener del 1969 es constituïa formalment la Federació Txecoslovaca, que atorgava la igualtat total a les dues repúbliques txeca i eslovaca. En l'àmbit internacional, la majoria dels partits comunistes de l'Europa occidental van criticar la invasió de Praga, i es desmarcaren, per primera vegada des de la fi de la guerra mundial, de l'URSS. Però fins a la *revolució de vellut* de l'any 1990 Txecoslovàquia no va poder gaudir de cap més primavera.

Pelai Pagès i Blanch